

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

§ 9.

Οἱ φαῦλοι.

Οὐχ ὑπάρχει, οἶμαι, ἀμφιβολία, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐδημιουργήθησαν οὕτως, ὥστε, ἦν βούλωνται, δύνασθαι ζῆν σωφρόνως καὶ δικαίως¹. Ἡ δύναμις δ' αὕτη ἐμπεφύτευται τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἀπαιτεῖται δὲ μόνον ἀνάπτυξις τῆς βουλήσεως τῆς ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ ἐνούσης. Ἡ δύναμις δ' αὕτη ἀναπτύσσεται ὡς ἡ καθ' ἡμέραν πείρα διδάσκει συμφώνως πρὸς τὸν ἐκάστου σωματικὸν ὀργανισμόν. Διὰ τοῦτο δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἔνιοι μὲν ἀναπτύσσονται ῥαδίως οἴκοθεν, λαμβάνοντες ἐξωθεν μόνον νύξιν· ἕτεροι δ' ἀναπτύσσονται διδασκόμενοι καὶ παιδαγωγούμενοι καὶ ἄλλοι προτρεπόμενοι ἢ πολλάκις καὶ βιαζόμενοι². Πρὸς τοῦτο δὲ τείνει πᾶς ὁ ἀγὼν καὶ σπουδὴ τῶν τε νομοθετῶν, τῶν τε παιδαγωγῶν καὶ τῶν θρησκευτῶν. Εἰ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐκ ἐκέλευον οἱ μὲν, οὐδὲ συνεβούλευον οἱ δέ, ἄνευ ἐξαιρέσεως γένους τε καὶ ἡλικίας, ἰσχυροῦ τε καὶ ἀσθενοῦς, εὐγενοῦς τε καὶ δυσγενοῦς, μικροῦ τε καὶ μεγάλου, ἃ χρὴ ποιεῖν οὐδ' αὖ ἀπηγόρευον, οὐδ' ἀπέτρεπον ἀπ' αὐτῶν, ἃ μὴ χρὴ ποιεῖν³.

Ὅτι δ' αὖ ἡ ἀρετὴ οὐκ ἔστιν ἀπολύτως ἐπίσασκτος, φρονῶ, ὅτι οὐδεὶς ἀμφιβάλλει καὶ δὴ οὐδεὶς ἀμφισβητήσειεν ἂν σπουδαίως. Κεκτημένος οὖν τις τὴν γνωστικὴν ἐκείνην δύναμιν, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος τῶν λοιπῶν ἀλόγων ζώων διακρίνεται, ἀναντιρρήτως δύναται σωφρόνως καὶ δικαίως ζῆν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ὁ οὐδεμίαν πρὸς τοῦτο ἐπιμέλειαν, οὐδὲ φροντίδα καταβαλὼν. Τίς γάρ ποτε ἐρωτώμενος, εἰ φρόνιμος τυγχάνει ὢν, ἢ ἄφρων; εἰ σώφρων ἢ ἀκόλαστος; δίκαιος ἢ ἄδικος; ὡμολόγει ἂν ἀποκρινόμενος, ὅτι ἐστὶν ἄ-

1) Πρὸβλ. Ἠθικ. νικ. Β. 1. 1103. α 23 - β 25. — 2) Πρὸβλ. Φυσιολογ. 805 - 809. 3) Πρὸβλ. Ἠθικ. νικ. Α. 13. 1102. α 5 - 10. Β. 1. 1103. β 2 - 5. Κ. 10. 1179. β 20 - 21. καὶ 1180. α 4 - 12 κτλ.

φρων καὶ οὐ φρόνιμος, ἀκόλαστος καὶ οὐ σώφρων, ἄδικος καὶ οὐ δίκαιος; 1.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πλήρες δίκαιον ἔχει ὁ μέγας Ἀριστοτέλης ἀποφαινόμενος, ὅτι «οἱ φαῦλοι πάντες κατὰ προαίρεσιν λέγονται, διὸ ἢ μοχθηρία ἐκούσιον 2».

Οἱ φαῦλοι δουλεύουσιν, ἄρχοντος τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς, τοῖς σαρκικοῖς πάθεσιν 3· εἰς τὸ λυπηρὸν τοῦτο ἀποτελεσμα περιεγένοντο ὑποπεσόντες πολλάκις ἐκ περιτροπῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα 4· οὕτω δ' ἐμόρφωσαν ἑτέραν φύσιν, τὴν τῆς συνηθείας, ἢ κέκτηται τηλικαύτην δύναμιν, ὥστε μεταβαλεῖν τινα αὐτὴν τῇ ἀληθείᾳ οὐ ῥᾶδιον. Διὸ κινουῦνται καὶ προβαίνουναι ἀείποτε ἐπὶ τὸ χεῖρον μηδενὸς ἀναγκαίου μέτρου τυγχάνοντες ἐν ταῖς ἀλόγοις ἀπαιτήσεσι τῆς ἀγρίας αὐτῶν ψυχῆς.

Ἡ φιλία, τὸ θεόσδοτον τοῦτο δῶρον, ἧς ἄνευ οὐδεὶς ἂν ἔλοιτο ζῆν ἔχων τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ πάντα, ἐστὶν αὐτοῖς ξένη κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς λέξεως σημασίαν· εἰκότως δέ· αὐτὴ γὰρ ἐν τοῖς σπουδαίοις μόνοις εὐρίσκεται 5· διὸ ἐάν ποτε ἐνδυθῶσι τὴν ἱερὰν αὐτῆς ἐσθῆτα ἦτοι προσποιηθῶσι φιλίαν 6, ῥυπαίνουσιν αὐτὴν διὰ τῆς αἰσχροῦς κερδοσκοπίας, κολακεύοντες τοὺς πρὸς οὓς προσφέρονται φίλοι 7. Οὕτω δέ δίκην κοράκων καταβιβρώσκουσιν ἐν ὀνόματι τῆς ἱερᾶς φιλίας τοὺς ὡς ἀνθρώπους ἐξαπατηθέντας καὶ ὑποπεσόντας ὑπὸ τὴν δολίαν αὐτῶν παγίδα· μετὰ μόνης δέ τῆς διαφορᾶς, ὅτι οἱ μὲν κόρακες καταβιβρώσκουσι τὰ σώματα νεκρά, αὐτοὶ δέ ζῶντα· καὶ ἔτι ἐκεῖνοι σώματα ἀγνώστων, συνήθως δέ καὶ ἐχθρῶν ζῶντων, αὐτοὶ δ' ἀνθρώπων φίλων ὑπ' αὐτῶν κληθέντων καὶ οὐκ ὀλιγάκις αὐτοὺς εὐεργετησάντων. Οὕτω δέ κρύπτουσι καταχθονίως

1) Πρβλ. Ρητ. Α. 12. 1376. 6 7. Πολ. Α. 13. 1260. α 14. — 2) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Γ. 7. 1113. α 16 - 17. — 3) Πρβλ. Πολ. Α. 5. 1254. α 39 - 6 2. — 4) Ἠθ. νικ. Η. 15. 1154. α 31 - 34. Β. 1. 1103. 6 14 - 25. — 5) Ἠθικ. νικ. Θ. 1. 1155. α 3 - 10. — 6) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Ι. 4. 1166. 6 5 - 7. Θ. 6. 1157. 6 1 - 2. Ι. 4. 1166. 6 25 - 26. — 7) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Δ. 8. 1125. α 1 - 2. 12. 1127. α 8 - 10.

καταχθονίως ἐν τῇ φαύλῃ αὐτῶν ψυχῇ τὸ ἐπικινδυνωδέστατον δηλητήριον τῆς ἀπιστίας, καθ' ἧς μόνης, ἐξ ἀπασῶν τῶν τὴν τάλαιναν ἀνθρωπότητα λυμαινομένων κακιῶν καὶ φυλακῆς ἐξαποροῦμεν¹. Ἐχοντες δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὴν ἰδιοτέλειαν ζητοῦντες ἐν δεξιᾷ, ἐν ἀριστερᾷ, ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, ἐν μιᾷ λέξει πανταχοῦ, ἵνα πραγματοποιήσωσι τὸ βιωτικὸν αὐτῶν πρόγραμμα, ὅπερ ἐστίν, ὅτι ἡ φιλία αὐτῶν ἐστὶν ἢ ἡδονὴ ἢ τὸ συμφέρον². Καὶ εἰ δυνατόν, ἀμφοτέρω ὁμοῦ ταύτοχρόνως ἐντυγχάνοντες καλοκάγαθον ἀπειρῶ τῆς τῶν φαύλων καὶ πονηρῶν μεθόδου καὶ δὴ ὅλως ἀνυπόπτῳ τῶν συνήθων αὐτῶν πλεκτανῶν, ἀσπάζονται αὐτὸν προσποιούμενοι φιλίαν, ἐφαρμόζοντες πᾶν ὅ,τι ἡδύνατ' ἂν ἀφοπλίσαι αὐτὸν κατ' αὐτῶν τελέως³. Καὶ οὕτω καταστρέφουσιν αὐτὸν τε καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ πᾶν ὅ,τι αὐτῷ ἀνήκει. Πάντες δ' οὗτοι οὐδὲν πράττουσι χάριν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, ἢ τῶν συγγενῶν αὐτῶν ἢ τῶν πέλας αὐτῶν· τὸ τοιοῦτον γὰρ κατ' αὐτοὺς ἐστὶν ἀφροσύνη, ἀλλὰ χάριν ἑαυτῶν μόνον. Ὅσῳ δὲ φαυλοτέρα καὶ μοχθηροτέρα ἐστὶν ἡ τάξις αὕτη τῶν τοιούτων ὄντων, τόσῳ αἱ ἠθικαὶ αὐτῶν κακίαι εἰσὶ φαυλοτέραι καὶ μοχθηρότεραι⁴. Πάντα τὰ ἄγρια θηρία ἔχουσι μίαν μόνην κακίαν, ἀλλ' οἱ φαῦλοι ἔχουσι πολλὰς συγχρόνως⁵. Αὐτοὶ γὰρ εἰσὶ καὶ ἄδικοι, καὶ ἄσωτοι καὶ ἀκρατεῖς καὶ πονηροὶ καὶ ἀκόλαστοι καὶ ἐπιχαιρέκακοι καὶ φιλοκόλακες καὶ ἄφιλοι καὶ εἴτι ἕτερον τοιοῦτον. Ἐχοντες δὲ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας κακίας ἤκιστα χαίρουσιν ἐλευθερίας. Ὅσα γὰρ πάθη ἐμφωλεύει τῇ ψυχῇ αὐτῶν, τόσοι ἀπόλυτοι καὶ τυραννικοὶ δεσπότηται ἄρχουσιν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ πηγάζει πᾶσα ἀναγκαιότης, ἵνα αἴρηται ἀπὸ τῶν φαύλων πᾶσα δύναμις καὶ πᾶσα ἀρχή⁶. Ἐὰν γὰρ οἱ τοιοῦτοι ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀνέλθωσιν, ἔχοντες, ὡς

1) Πρὸβλ. Ἠθικ. εὐδ. Η. 2. 1237. 6 27 - 29. Ἠθικ. νικ. Δ. 13. 1127. 6 15 - 21. Κ. 8. 1178. α 30 - 31. — 2) Ἠθικ. νικ. Θ. 6. 1157. 6 1 - 2. Ι. 8. 1168. α 31 - 32. — 3) Πρὸβλ. Ἠθικ. εὐδ. Η. 2. 1237. 6 29 - 30. — 4) Ἠθικ. νικ. Ι. 8. 1168. α 31 - 32. — 5) Ρητ. Α. 10. 1368. 6 14 - 24. Ἠθικ. νικ. Δ. 1. 1119. 6 31 - 33. — 6) Πολ. Γ. 11. 1282. α 25 - 26.

ἔφθην εἰπὼν, πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, ἐστὶν εὐνόητον, οἷα τις τύχη ἀναμένει τὴν χώραν καὶ τοὺς πολίτας ἐκείνους, οἳ ἐμπιστεύονται ἐξ ἐπιπολαιότητος καὶ ἀσυγγνώστου ἀκυδείας τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἐλευθερίας, ἐξ ὧν ἀμέσως ἐξαρτῶνται καὶ αἱ πνευματικαὶ ἦτοι τῆς συνειδήσεως, τοιούτοις τέρασιν, ἃ ὅσω μᾶλλον ἀνάξια ἐστὶ τοσοῦτω μᾶλλον ἀλαζόνες γίνονται καὶ ἀφροσύνης καὶ θράσους ἐμπίπλυνται, ἀνερχόμενοι ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Ἄλλως τὲ δὲ ποίους τινὰς ὄρους τηρητέον μεταξὺ τῶν τοιούτων ἀρχόντων, ὧν τὸ σῶμα ἄρχει τῆς ψυχῆς δίκην κτηνῶν¹, καὶ τῶν τοιούτων ἀρχομένων, οἳ ὡς συναισθανόμενοι τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτῶν ὑπεροχὴν ἀδυνατοῦσι φέρειν ζυγὸν τοιούτων τυράννων· διὰ ταῦτα δ' οἱ τοιοῦτοι ἀρχόντες μὴ δυνάμενοι ἄλλως τοιαύτην ἀντίδρασιν ἀπέναντι ἔχοντες, φέρειν εἰς πέρας τοὺς πονηροὺς αὐτῶν σκοποὺς, καὶ πραγματῶσαι τὰ φαῦλα αὐτῶν καὶ καταχθόνια σχέδια, προβαίνουσιν εἰς φοβερὰ πραξικοπήματα, ὅπως ποιήσωνται ἐκ-ποδῶν πᾶσαν τοιαύτην ἀντιπολίτευσιν ἐκμηδενίζουσαν ἢ κωλύουσαν τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν ἐνέργειαν. Ὡστε τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀτιμάζουσι καὶ χρήματα ἀφαιροῦνται, καὶ ἐξελαύνουσι καὶ ἀποκτείνουσι, τοὺς δὲ φαύλους καὶ πονηροὺς ἐνστερνίζονται καὶ περιθάλπουσιν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα πραξικοπήματα οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνα. Λαμβάνει γὰρ οὐ σπανιάκις χώραν πλεῖστα δυσάρεστα καὶ πολλῶν θρήνων καὶ δακρύων ἄξια· προκαλοῦνται γὰρ στάσεις καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι συντρίβοντες ἀμφοτέρω τὰ μέρη². Στάσις τ' ἐμφυλίου ἐστὶ κακὸν ἀμφοτέροις· γίγνεται γὰρ ὁμοία καταστροφὴ τοῖς τε νικῶσι καὶ τοῖς ἠττωμένοις. Τούτου ἔνεκεν θεωρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ὄλως ἄτοπον³ τὸ εἶναι τοὺς φαύλους κυρίους τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπιεικῶν. Αὐτὸς γὰρ ὡς ἄριστος γνώστης ἐγίνωσκε κάλλιστα, ὅτι πονηραὶ καὶ φαῦλαι φύσεις λαβόμεναι μεγάλων ἐξουσιῶν ἀπεργάζονται μεγάλας συμφοράς. Διὸ ἐπάγεται ὀρθῶς «οὐκ ἀσφαλὲς τοὺς μοχθηροὺς ποιεῖν κυρίους· αὐτοὶ

1) Πολ. Α. 5. 1254. α 39 - β 2. — 2) Πρβλ. Πολ. Ε. 2. 1302. — 3) Πολ. Γ. 41. 1282. α 25 · 26.

γὰρ δέονται φυλακῆς μᾶλλον ἢ ἄλλους φυλάττειν¹. Πρὸς δὲ εἰ οἱ φαῦλοι, οἷα δὴ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις δεσπόταις ὃ ἐστὶ τοῖς βιαίοις αὐτῶν, ὡς εἴρηται, πάθεσι δουλεύοντες, οὐ δύνανται διευθετεῖν εὐκόσμως καὶ εὐπρεπῶς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, τοὺς ἰδίους αὐτῶν οἴκους, παντί που δῆλον, ὅτι ἀδυνατοῦσι πολλῶ μᾶλλον κυβερνᾶν πολιτείας καὶ λαούς, ἐνθα ἀπαιτεῖται δαιμονία δianoia, οὐ κοινή μόρφωσις, ἥθη χρηστά². Ἀλλὰ φεῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν παλαίουςιν αἱ δύο δυάδες ἀδιαλείπτως μετ' ἀλλήλων, τίς ἐπικρατῆσαι τῆς ἐτέρας· ἀλλ' οἱ μὲν εὐγενεῖς καὶ οἱ σώφρονες καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ καλοὶ κάγαθοὶ ἀντὶ τοῦ ἀρχεῖν, ὡς ἐμπρέπει αὐτοῖς καὶ τοῦ εἶναι κύριοι πάντων, ἵνα ἐξασφαλίσωσι τὴν εὐδαιμονίαν τῶν φιλησύχων καὶ φιλονόμων τῶν πολιτῶν κατὰ τῶν φαύλων, καταγελῶνται καὶ ἐμπαίζονται, οἱ δὲ φαῦλοι καὶ πονηροὶ καὶ φαύλων καὶ πονηρῶν κατέχουσιν ἡγεμονικούς τε καὶ κυβερνητικούς θρόνους πρὸς ἐμπαιγμὸν καὶ ἐξουδένωσιν τοῦ καθαροῦ λόγου καὶ πρὸς κοινήν κακοδαιμονίαν τῶν λαῶν. Καὶ ναὶ μὲν οἱ νόμοι ἀντιπροσωπεύοντες τὴν ἐπὶ γῆς ἐκ τοῦ καθαροῦ λόγου ἀπορρέουσιν δικαιοσύνην ὀφείλουσι προστατεύειν τῶν ἠδικημένων ἄνευ διακρίσεως ἀμερολήπτως καὶ δύνανται τοῦτο ποιῆσαι, ἅτε ἀπὸ πολλοῦ συντεταγμένοι, προτιθέμενοι τὴν εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων³, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐ δύνανται πάντοτε δεικνύουσαι τὴν ἀρετὴν καὶ δύναμιν αὐτῶν, εἰ μὴ μόνον, ὅποτε οἱ μὲν πολῖται πείθονται προθύμως τε καὶ ἀγογγύστως αὐτοῖς, οἱ δ' ἀρχοντες ἐφαρμόζουσιν αὐτοὺς ὀρθῶς καὶ δικαίως καὶ ἀφατριάστως⁴.

Εἰδότες δὲ τῶν φαύλων καὶ τῶν τοιούτων τὴν μηδαμινὴν αὐτῶν προσωπικότητα, κατεξανίσταται ἡ ψυχὴ αὐτῶν, βλέπουσα, οἷα καὶ ἡλίκα ἀγαθὰ περικοσμεῖ τὴν πρώτην δυάδα· ἀναλογιζόμενοι δ' ἔτι, ὅτι ἠδύναντο καὶ αὐτοί, εἰ ἐκράτουν ἑαυτοὺς καὶ μὴ

1) Πολ. Ζ. 8. 1322. α 24 - 26. — 2) Πρβλ. Ἠθικ. μεγαλ. Α. 1. 1181. 6 24 - 25. — 3) Πρβλ. Πολ. Γ. 16. 1287. α 28 - 32 καὶ 6 3 - 8. — 4) Πρβλ. Δ. 8. 1224. α 3 - 7.

ἠκολάσταινον, εἰ ἐνεκρατεύοντο καὶ μὴ ἠσωτεύοντο, εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ζηλωτῇ θέσει, ἐγείρεται ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν αἴσθημά τι ἰσχυρὸν μέλανος καὶ δυσειδοῦς φθόνου ¹, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο κατεργάζεται ἢ λυμαίνεται τοὺς κεκτημένους αὐτό, ἅτε διὰ παντός συνὸν αὐτοῖς. Τὸ πάθος τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀδικώτατον, διότι τοῖς μὲν κακοῖς χαίρει, τοῖς δ' ἀγαθοῖς ἀλγύνεται· ἐστὶ δὲ καὶ ἐν τῶν μεγίστων αἰτίων, δι' ἃ στασιάζει αὐτῶν ἡ ψυχὴ, ἀλγεῖ, ἔλκεται δεῦρο κακεῖσε, καὶ εἰς μυρία τεμάχια διασπᾶται. Τὸ πάθος αὐτό, ἅτε ἀεὶ αὐτοῖς συνὸν, διαφθείρει αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ καθίστησιν αὐτοὺς ἀντιφατικούς, δυστυχεῖς, ἐλεεινοὺς, καὶ ἐπὶ τέλος κατασυντρίβον τὸ ὑπὸ τῶν ἐνόχων ἡδονῶν καὶ ἄλλων βιαίων παθῶν καταστρέφει αὐτοὺς εἰς τὸ παντελές ². ἀδύνατον γὰρ αὐτοὺς ἀντιστῆναι μέχρι τέλους, συνόντος αὐτοῖς τοιοῦτου θηρίου διὰ παντός, ὅπερ καταβιβρώσκει αὐτοὺς καὶ δίκην φθίσεως κατατήκει, ὄντες αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἄσπονδοι πολέμιοι, συνεχόμενοι τοιαύταις καὶ τηλικαύταις λύπαις ³.

Ἄλλ' ἐρωτῶ ἂν τις, πῶς οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι οὐ κέκτηνται οὐδεμίαν ἀρετὴν, οὐδὲν χρηστὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσιν; ἐστὶ δυνατόν ὑπάρξαι λογικὸν ὄν, μὴ ἔχον οὐδὲν καλόν, οὐδὲν ἀγαθόν; ἀμέλει τὸ ζήτημα τοῦτο οὐκ ἐπιδέχεται ἀπόλυτον ἀπόφασιν· οἱ φαῦλοι καὶ πονηροὶ δύνανται ἔχειν οὐχ ἐν ἀλλὰ πολλὰ τὰ χρηστὰ καὶ τὰγαθὰ ⁴. τί δύναται αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον πορίσαι; ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐλέχθη, ὡς νοῦν καὶ λόγον ἔχων κέκτηται τὰ σπέρματα τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν διανοητικῶν ἀρετῶν, ἃ χρῆζει μόνον ἀναπτύξεως, οὐδεὶς δ' ἐμβριθῶς σκεπτόμενος ἀρνήσαι— τ' ἂν τὸ τοιοῦτον. Οὐκοῦν ὁ ἄνθρωπος οἷαδὴποτε δυάδι ἂν ἀνήκη φέρει ἐν ἑαυτῷ ὡς ἄνθρωπος τὰ σπέρματα ταῦτα. Ἄλλ' οἱ μὲν τῆς πρώτης δυάδος ἀναπτύσσουσιν αὐτὰ πάνυ ἐπιμελῶς, οἱ δὲ τῆς δευτέρας ἠκιστα

1) Πρβλ. Ρητ. Β. 9. 1386. 6 34 - 1387 - α 3. Ἠθικ. νικ. Β. 7. 1108. 6 4 - 6. Ἠθ. εὐδ. Γ. 7. 1333. 6 19 - 22. — 2) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Ι. 4. 1166. 6 11 - 25. Θ. 10. 1159. 6 7 - 12. — 3) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Ι. 4. 1166. 6 11 - 26. — 4) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Κ. 2. 1173. α 4 - 5.

περὶ τούτου φροντίζουσιν· εἰ καὶ ταῦτα πολλάκις ἀφ' ἑαυτῶν ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελύσεται· διὸ καὶ προκύπτει μεταξύ τῶν δύο δυνάδων οἰονεὶ σύγχυσις τις ὑπὸ τῶν ἐπιπολαίως ἐξεταζόντων· εἴαν τις ὁμως βαθύτερον καὶ ἐπιμελέστερον ἐπισκέψηται τὰς πράξεις ἀμφοτέρων τῶν δυνάδων, διακρίνει διὰ τοῦ λογικοῦ καὶ ψυχολογικοῦ μικροσκοπίου, τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, τὴν ἐνυπάρχουσαν ταύταις· ὄψεται ἐναργῶς, ὅτι τὰ ἠθικὰ καὶ διανοητικὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα, ἐκείνων μὲν διαχέονται ὑπὸ γνώμης καὶ βουλήσεως καὶ προαιρέσεως χρηστῆς καὶ ἀγαθῆς, τούτων δὲ ὑπὸ γνώμης καὶ βουλήσεως καὶ προαιρέσεως φαύλης καὶ πονηρᾶς¹. Οἱ φαῦλοι δ' εἰσὶν ἔτι ἀκρατεῖς καὶ εἰς ἀκολασίαν δαπανηροί, ὅθεν καὶ ἄσωτοι, διὸ καὶ δοκοῦσι φαυλότατοι εἶναι, πολλὰς γὰρ κακίας, ὡς εἴρηται, ἔχουσιν². Διὰ ταῦτα δ' οὗτοι εἰ καὶ πάνυ εὐμετάβολοι³, ὁ γὰρ μοχθηρὸς οὐχ' εἰς ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἕτερος καὶ ἐμπληκτός⁴, ὁμως ἐμμένουσι τῇ φαύλῃ αὐτῶν προαιρέσει⁵, διὸ οὐδέποτε οἰοί τ' εἰσὶν ὀριστικῶς ἀποφασίσαι ἀποπτύσαι τὸν κατὰ πτυστον αὐτῶν βίον καὶ τρόπους, ἐγκαταλείποντες τὴν φαύλην καὶ πονηρὰν αὐτῶν ὁδόν, γέμουσαν ἠθικῶν ἀκανθῶν καὶ διανοητικῶν τριβόλων· τοιαύτη δὲ τις ἀπόφασις ἀπήτει ἂν πολλοὺς τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἰδρωτάς, πρὸς ἅπερ οὗτοι οὔτε τὴν δύναμιν ἀντιμετωπίσαι ἔχουσιν, οὐδὲ θέλουσι πρὸς τοῦτο τὴν βούλησιν αὐτῶν ἐκδιᾶσαι· εἰκότως δὲ πῶς γὰρ δύναιτ' ἂν ἄνθρωπος τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις μεταπίπτων, οἷος ὁ φαῦλος, ἀγαγεῖν ἀπόφασιν τινα εἰς αἴσιον πέρας, ἀπαιτοῦσαν θέλησιν σιδηρὰν, καὶ ὑπομονὴν ἰώθειον⁶. πῶς δὲ δύναιτ' ἂν ὁ τοιοῦτος ἐκδιᾶσαι καὶ καταναγκάσαι τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν μὴ ὦν ἐκ τῶν προτέρων πε-

1) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Γ. 4. 1111. 6 4 - 6 5. 1113. α. 9 - 12. Ζ. 2. 1139. 6 4 - 5. Γ. 4. 1112. α. 15 - 16. — 2) Ἠθικ. νικ. Δ. 1. 1119. 6 31 - 33. — 3) Ἠθικ. νικ. Η. 15. 1154. 6 29 - 30. — 4) Ἠθικ. εὐδ. Η. 6. 1240. 6 16 - 27. — 5) Ἠθικ. νικ. Η. 9. 1150. 6 29 — 30. — 6) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Ι. 8. 1169. α. 11 - 16.

πεισμένως περί τῆς ὀρθότητος αὐτῆς, οἷα ἀγνοῶν, ἃ δεῖ πράττειν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι δεῖ¹ ;

Οἱ φαῦλοι δ' ἔχοντες τὴν συνειδήσιν αὐτῶν τεταραγμένην καὶ τὴν διάνοιαν, οἷα πολλῶν καὶ δυσχερῶν ἀναμιμνησκόμενοι οὐδεμίαν ἡδονὴν ἐν ἑαυτοῖς αἰσθάνονται². ἀληθῆς γὰρ ἡδονή ἐστίν, ἣ κέκραται συνέσει καὶ χρηστότητι καὶ οὐκ ἐκείνη, ἣ πηγάζει ἐκ τῆς ἀκολασίας καὶ ἀκρασίας, δυναμένη πάνυ προσφόρως κτηνώδης καὶ ἀνδραποδώδης κληθῆναι ὡς ἐξακουσμένη παρὰ τοῖς διεφθαρμένοις³.

Οἱ φαῦλοι ἀγνοῦσι τί ἐστὶ κυρίως τᾶληθές αὐτῶν συμφέρον· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐν τῇ τεθλωμένη αὐτῶν συνειδήσει διαφωνία⁴. ἀλλ' ἄνθρωποι, οἳ οὐδὲ πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὅμοιοι διαμένουσιν οὐκ ἐστὶ τὸ παράπαν ῥάδιον ἄλλοις συμφωνῆσαι⁵. διὸ οὐδέποτε οἱ φαῦλοι καὶ οἱ πονηροὶ ὁμονοοῦσι πρὸς τοὺς ἄλλους· εἴποτε δὲ ὁμονοήσουσι τοῦτό ἐστι πρόσκαιρον καὶ ἐπὶ μικρόν⁶.

Οἱ φαῦλοι ἔνθεν μὲν ἔνεκεν τῆς ἀγνοίας αὐτῶν ἐν τῇ συλλήψει, κρίσει, ἀποφάσει, καὶ ἐκτελέσει τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν συμφέροντος, ἐτέρωθεν δ' ἔνεκεν διαφωνίας πρὸς ἑαυτοὺς, βλάπτουσιν οὐ μόνον τοὺς πέλας ἀλλ' ἑαυτοὺς πρώτους⁷. ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι οἱ φαῦλοι οὐκ εἰσι φίλαυτοι· πῶς γὰρ ἄλλως οὐκ εἰσι φίλαυτοι οἱ πράττοντες τὰ πάντα χάριν ἑαυτῶν ; οἱ γιγνόμενοι φίλοι μόνον δι' ἡδονὴν καὶ τὸ χρήσιμον. Ἀδιαφιλονεικῆτως οἱ φαῦλοι καὶ οἱ τούτοις παραπλήσιοι εἰσι φίλαυτοι εἰς τὸν ὑπατὸν βαθμὸν, εἴτιν ἐγωῖσται καὶ πράξει καὶ προαιρέσει, ἡ πεῖρα ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο τρανῶς, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν⁸. Τὸ φαῦλον γὰρ καὶ μοχθηρὸν αὐτῶν ὑπερακοντίζει τὴν ἀσθενῆ καὶ διεφθαρ-

1) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Γ. 2. 1110. 6 28 - 30. — 2) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Ι. 4. 1166. 6 11 - 25. — 3) Ἠθικ. νικ. Κ. 5. 1176. α 22 - 24. — 4) Ἠθικ. νικ. Ι. 8. 1169. α 11 - 16. — 5) Ἠθικ. νικ. Θ. 10. 1159. 6 7 - 10. — 6) Ἠθ. νικ. Ι. 6. 1167. 6 9 - 16. — 7) Ἠθικ. νικ. Ε. 3. 1130. 6 5 - 6. — 8) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Θ. 6. 1157. 6 1 - 3, 6. 1157. α 19 - 20, Ι. 8. 1168. α 31 - 32.

μένην βούλησιν πέραν τῶν ἐσκαμμένων καὶ οὕτω βλάπτουσιν οὐ μόνον τοὺς πλησίον ἀλλ', ὡς ἔφθην εἰπὼν, καὶ σφᾶς αὐτούς.

Οἱ φαῦλοι ἐκτροχιασθέντες ἅπαξ τῆς ἠθικῆς ὁδοῦ ἄγονται ἀκατασχέτως κατ' ἠθικῶν κρημνῶν· βαίνουσι στερῶ τῷ ποδὶ διὰ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν ἀπώλειαν, εἰς ἣν καὶ δι' ἣν ἐκουσίᾳ βουλῇ καὶ προαιρέσει προωρίκασιν ἑαυτούς. Κατὰ τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην ἀναπτύσσονται αἱ ἀναμιξ μετὰ τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν διανοητικῶν ἀρετῶν κείμεναι ἠθικαὶ καὶ διανοητικαὶ κακίαι, καὶ οὕτως ἀποβαίνουσι φαυλότατοι καὶ πονηρότατοι καὶ μοχθηρότατοι καὶ ἀκολαστότατοι ¹.

Ἐκ τῆς μερίδος δὲ ταύτης πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναφαίνονται κακείνα τ' ἀνθρωπόμορφα τέρατα, τὰ πληροῦντα τὴν γαστέρα αὐτῶν δίκην χοίρων ². Καὶ οὕτω διὰ τῆς τοιαύτης τοῦ σώματος πιάνσεως καθίστησι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀδρανῆ καὶ ἄτονον πρὸς τὰς πνευματικὰς αὐτῆς ἐνεργείας. Κοιμιζομένου δ' οὖν οὕτω τοῦ καλλίστου τῆς ψυχῆς ἦτοι τοῦ λογισμοῦ, μεθίστανται οἱ φαῦλοι εἰς κτηνώδη νῆ Δία κατάστασιν· διατελοῦντες δ' οὕτως ἐν τῇ τοιαύτῃ κυριαρχτικῇ ἀποκτηνώσει ³, ἐπιλανθάνονται τῆς τε θέσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἀπέναντι τῶν ἑαυτῶν πέλας ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς σχέσεως· καὶ οὕτως οὐ σπανιάκις θραύουσι φεῦ καὶ βεβηλοῦσι μετὰ τῆς αἰσχίστης τόλμης ⁴, ἱεροὺς συζυγικοὺς δεσμούς, τρυφῶντες δ' οὕτως ἀσυνειδήτως ἐν ταῖς τῶν πέλας ἀτυχίαις ⁵.

Τοιοῦτοι δὲ καὶ τηλικούτοι οἱ φαῦλοι καὶ οἱ πονηροὶ ὄντες οὐκ εἰσιν ἄξιοι οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης συγγνώμης ⁶. ἐπειδὴ οὐδὲ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς τὸ παράπαν οἱ τοιοῦτοι ἀναίσθητοι αἰσθάνονται· εἰ γὰρ ἐπ' ἐλάχιστον συνησθάνοντο ἀπείχοντ' ἂν παντὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπεικῶν καὶ ἐν γένει τῆς ὑγιοῦς μερίδος τῆς κοινωνίας βδελυγμίαν προκαλοῦντος, καὶ τερατωδῶς τὴν λογικὴν εἰκόνα,

1) Ἠθικ. νικ. I. 8. 1468. α 31 - 33. — 2) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Γ. 13. 1118. 6 19 - 27. — 3) Ἠθικ. εὐδ. B, 3. 1221. 6 15 - 21. — 4) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Γ. 11. 1117. α 1 - 2. — 5) Πρβλ. Ἠθ. νικ. εὐδ. B. 3. 1221. 6 20 - 24. Fragm. 551. 1569. α 25. — 6) Πρβλ. Ἠθικ. νικ. Η. 3. 1146. α 2 - 3.

ἦν ὁ ἐγωϊσμός οὐδαμῶς ὤκτησε θεοποιῆσαι, ἀσχηματίζοντος.

Οὐκοῦν μηδεμία συγγνώμη διδόσθω τῇ φαύλῃ καὶ πονηρᾷ ταύτῃ μερίδι· πατασέσθω δ' ἡ φοβερὰ καὶ ἀγρία τῆς ἀνθρωπότητος αὕτη μάστιξ ἄνευ ἐλέου καὶ οἰκτιρμοῦ. Τὰ ὄντα ταῦτα, ἀτρυφᾷ παντοιοτρόπως ἐν ταῖς ἀτυχίαις τῶν πλησίον αὐτῶν, μηδέποτε ἀξιωθήτω μηδὲ τῆς ἐλαχίστης συμπαθείας τῆς λοιπῆς ἀνθρωπότητος· ἄλλως γὰρ βράδιον ἢ τάχιον ἀποτίσει ταύτην δι' ὅ,τι ἔχει ἱερώτερον καὶ πολυτιμότερον, ὅτε πᾶσα μεταμέλεια ἔσται πλέον ματαία!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006